

Festivitat de Sant Tomàs d'Aquino

Alacant, 28 de gener de 2004

Permeteu-me en primer lloc agrair a tots la presència en aquest acte d'investidura de «doctor honoris causa» i dels nous doctors per la Universitat d'Alacant, com del lliurament dels premis de diplomatura, enginyeria i llicenciatura de les nostres titulacions.

En aquest començament de l'any que commemorem el vint-i-cinquè aniversari de la llei de creació de la nostra Universitat, celebrem aquesta tradicional festivitat en la qual distingim els estudiants que han destacat acadèmicament i una representació d'aquells que han obtingut el doctorat. I com també és tradicional, el Claustre Extraordinari atorga la més alta distinció acadèmica a personalitats que han destacat per les seues contribucions científiques o socials. En aquest sentit, voldria felicitar el nostre nou «doctor honoris causa», però no sense abans donar efusivament l'enhorabona als nostres titulats destacats i als nostres doctors, que inicien així una vida professional que jo els augure i desitge plena d'èxits personals i professionals, i que comporte una vida feliç en companyia de la seua família i amics. Com a estels que sou del comportament humà i del seu esforç, us convida a continuar brillant i guiant el nostre camí.

El doctor José María Bengoa

Voldria, en nom de la Universitat, donar les gràcies al Departament de Salut Pública i a l'Escola d'Infermeria per la proposta de nomenament del doctor José María Bengoa com a «doctor honoris causa». Aquest agraïment és extensiu al padrí de cerimònia, el Prof. Bernabeu.

En José María Bengoa tenim un exemple de vida compromesa amb l'humanisme i la humanitat, i amb un repte alhora primari i necessari: l'eradicació de la fam al món. La seua condició de solidari ciutadà del món, sensible a la pobresa i a la necessitat extrema de milers de persones, el fan mereixedor d'aquest reconeixement per la Universitat d'Alacant. Com ha dit el Dr. Bernabeu, «el Dr. Bengoa forma part d'aquell col·lectiu selecte d'homes i dones que, amb petites batalles, han contribuït a establir les bases que puguen permetre algun dia guanyar una de les pitjors guerres a escala mundial: la provocada per la fam». Gràcies, José María, pel vostre exemple, i enhorabona. Tant de bo aprenguem tots de la vostra experiència vital.

L'experiència vital d'un exiliat espanyol i basc, que es va doctorar en la universitat de la dura vida d'una guerra civil; de l'allunyament involuntari durant dècades del seu lloc d'origen, en aquest exili que va tallar de soca-rel les il·lusions de milers de ciutadans espanyols i va arrancar d'entre nosaltres tota una generació de científics, compromesos i lleials amb el règim constituït legítimament que havia nascut l'any 1931, però sobretot compromesos amb el progrés i el coneixement. ¿Qui retornarà a aquesta societat, en què tant valorem el coneixement, aquells valors sostrets per la intolerància i la falta de diàleg i concòrdia, endinsada en ideologies totalitàries? I, sobretot, ¿qui serà capaç de compensar a tants milers d'espanyols el patiment, l'amargor i fins i tot la immolació en el maleït altar de l'enfrontament caïnita? En aquesta doble referència de restabliment del coneixement i de la compensació afectiva hi ha la vertadera dimensió de la incorporació del Dr. Bengoa al nostre Claustre Extraordinari. El nostre nou doctor va estar preocupat, des del començament de la seua vida professional, per la salut o la malnutrició dels pobres i ha treballat amb persones que viuen no solament en el límit de la pobresa, sinó en el de la dignitat humana. El lema del doctor Bengoa, «és millor morir per equivocació que per abandonament», referit a l'intrusisme professional en les ciències de la salut, reflecteix un profund humanisme i una generositat exemplar. Humanisme i generositat del Doctor Bengoa que, amb el compromís que ha adquirit fa uns instants, s'han incorporat al nostre patrimoni de valors intangibles que defineixen l'«egregor» de la cadena humana que és la institució universitària.

Els nous doctors

Avui han rebut, de manera simbòlica i solemne, el més alt grau acadèmic de doctor una nodrida representació de més de 70 alumnes que durant el curs 2002-2003 han superat les corresponents proves. El birret que us he imposat representa la tradicional coronació de la vostra vida acadèmica. Cadascun de vosaltres heu aprofundit en diferents camps del coneixement, i en algun aspecte concret estic segur que sereu indiscutibles especialistes, però que les vostres especialitats acadèmiques no us facen perdre de vista el conjunt per a superar aquella visió de Snow de dues cultures: la científica i la literària; salteu els límits entre els vostres camps específics, ja que dins del coneixement no ha d'haver-hi fosses ni barreres. Això us ajudarà a tenir una visió global del vostre objecte d'estudi i una major formació humanística, que convé a la tolerància i als valors humans. Els mons de la ciències experimentals i tecnològiques, la filosofia, la literatura, el dret o l'art són tots fascinants. Heu d'intentar transmetre-ho d'aquesta manera a polítics, empresaris i a la societat en general, ja que han de valorar el vostre treball i assignar-li valor i reconeixement.

Els premis extraordinaris

Si d'una banda de la cadena universitària incorporem avui una personalitat del camp de les ciències de la salut, en tenim a l'altra banda les noves baules, els més joves i prometedors: els nostres premiats doctors, llicenciats, enginyers, arquitectes i diplomats, representació aquesta de més dels 3.400 titulats universitaris del curs 2003-2004. Benvolguts i admirats guardonats amb els premis extraordinaris: la vida us espera perquè escrigueu una nova pàgina de la història humana; el món espera que contribuïu a solucionar alguns dels molts problemes que té; la humanitat espera la vostra professionalitat, i els vostres familiars i amics estan impacients perquè vegeu complides les vostres il·lusions. Però abans de res, i per damunt de l'èxit personal i professional, voldria recordar-vos que la societat necessita molt el diàleg, l'amistat, el calor humà, la sinceritat, l'ètica i el comportament solidari. Intenteu, des de la vostra professió, lliurar-vos a aquesta gratificant missió. Us desitgem, sobretot, que sigueu molt feliços, tant com siga la vostra capacitat de fer feliços els vostres semblants.

La societat del coneixement, la seva materialització

La col·lació de titulacions és la més tradicional contribució de la universitat a la societat del coneixement. No obstant això, la universitat és avui més sensible que mai en el passat als problemes que afecten la societat global.

Les missions cardinals de la universitat del segle XXI són, amb la formació, la creació del coneixement i la transferència biunívoca d'aquest. Tres fins que conflueixen a acumular, difondre, transmetre i crear el coneixement al servei de la societat.

Ningú ha de dubtar de la funció crucial de les universitats en l'economia. I en aquest sentit, segons el Departament of Trade & Industry i el Department for Education & Employment del Regne Unit, les universitats són potents líders de la innovació i el canvi en ciència i tecnologia, en les arts, les humanitats, el disseny i, en general, les disciplines creatives. Han de formar persones amb coneixements i habilitats; han d'importar, el coneixement, de qualsevol lloc on es produïska; i han d'aplicar-ho en qualsevol activitat. Les universitats han de ser la pedrera per a noves indústries, productes i serveis, i són el referent de xarxes industrials basades en el coneixement.

Pel que fa als nostres titulats, hem d'assumir que la societat necessita persones capaces de tenir una visió racional, humanista i equidistant dels interessos de l'economia, el desenvolupament i la qualitat de vida dins d'un escrupolós respecte als drets humans i al medi ambient. En això estem, i un bona prova d'això és la incorporació al nostre Claustre del Dr. Bengoa.

Una de les característiques de l'economia moderna és que està basada en el coneixement, i això és cert per a qualsevol sector industrial. I què és el coneixement? El coneixement és allò que ha permès a l'espècie humana convertir-se en un ésser tecnològic, és a dir, alliberat de l'obligació de canviar de patrimoni genètic per a sobreviure als canvis ambientals. Una simple foguera va ser en un instant de la història de la humanitat la «nova tecnologia». I com es crea el coneixement? El coneixement és fruit de la raó i de la intuïció, és el desig estètic d'explicar i conèixer-ho tot per a passar de la sorpresa al plaer, ja que, com deia Demòcrit, «val més descobrir una relació causal que rebre la corona de Pèrsia».

Permeteu-me que conte, perquè servisca d'exemple de què és el coneixement, la història del descobriment dels espectres atòmics, fonament de la física quàntica, les teories atòmiques, les tècniques analítiques, etc. Va ser molt simple: la llum procedent d'un incendi d'un magatzem de salaons, al port d'Hamburg, va ser observada des d'una distància de més de vuitanta quilòmetres i a través d'un prisma per Gustav Kirchoff i Robert Bunsen. En l'espectre lumínic, van identificar una banda vermella, semblant a la que s'obtenia en el laboratori amb els compostos del metal sodi, metall comú, d'altra banda, en la sal dels salaons. En aquest fet fortuït, vist per persones amb capacitat de sentir sorpresa i curiositat, està l'origen dels grans descobriments de la química, la física i la cosmoquímica del segle XX o les tècniques analítiques dels robots espacials que avui viatgen per la superfície de Mart i que permeten conèixer la composició de la superfície d'un planeta situat a més de vuitanta milions de quilòmetres de la Terra. Això és la generació del coneixement i a això estan encomanades les universitats del segle XXI.

Del coneixement a la innovació

Dades recents assenyalen que Europa no aprofita suficientment el seu potencial de coneixements. Segons una enquesta del Eurobaròmetre feta l'any 2002, els nord-americans són tres vegades més emprenedors que els europeus. Les empreses europees creixen a un ritme més lent: en la dècada dels noranta només una de cada vint pimes europees podria rebre el qualificatiu d'empresa «gasela», és a dir, de creixement ràpid, enfront d'una de cada cinc nord-americanes. Aquesta realitat, que alguns anomenen la «paradoxa europea», només té una explicació racional: Europa crea menys coneixement que els Estats Units i, per tant, innova menys. És a dir, la paradoxa europea no existeix. Simplement Europa inverteix menys en la creació de coneixement. I així s'ha entès en les cimeres europees de Lisboa i Barcelona, en les quals s'ha remarcat que si Europa pretén millorar en la creació d'ocupació de qualitat, haurà d'arribar en el pròxim lustre a invertir un 3% del seu PIB en investigació. Aquest problema s'accentua a Espanya

amb una inversió en investigació en relació amb el PIB prop de la meitat de la mitjana europea. I no solament ens fa falta invertir més en investigació, sinó que hem d'invertir millor, gestionar més eficaçment els escassos recursos de què disposem, coordinar i definir amb més precisió els plans d'investigació, dignificar la situació dels joves i no tan joves investigadors, crear plantilles investigadores i, en definitiva, fer els passos per a superar el nostre endarreriment en la generació de coneixements, com a condició prèvia cap a l'increment de la innovació i l'ocupació. I al costat d'això, hem d'aprofitar les capacitats dels nostres titulats perquè no hagen de passar per l'amarga situació de veure's obligats a retre el seu talent en unes altres societats.

Innovació i desenvolupament empresarial

En sectors industrials tradicionalment considerats com de baixa tecnologia, les empreses compren innovació en forma d'infraestructura i equipament. Les noves tecnologies no els arriben directament a partir d'una base de coneixement acadèmica o de la investigació interna, sinó que es filtren a través dels proveïdors i els serveis d'assessoria. La societat del coneixement ha d'obrir a totes les empreses i sectors industrials l'oportunitat de ser participants de la innovació.

Aquestos objectius esmentats adés no s'aconseguiran per complet sense una actitud oberta pel que fa a la innovació, fonamentada en el coneixement. Perquè tot això siga possible és necessari un diàleg obert entre investigació, empresa, governs, grups d'interès social i ciutadania.

La innovació i els parcs científics - empresarials

Les accions concebudes a escala regional poden ser més eficaces que no les desenvolupades des de les grans estructures estatals o europees, ja que en aquesta dimensió regional podem avaluar amb més precisió les necessitats de les empreses i l'entorn en el qual desenvolupen la seua activitat. Les regions es converteixen així en espais d'empreses especialitzades (clústers) amb equipaments col·lectius. I en aquest sentit les universitats tenen un paper fonamental en relació amb el coneixement, que és: la formació i la innovació a les regions. El passat mes d'octubre, Philippe Busquin, comissari europeu de Recerca, afirmava:

«Perquè constitueixen una reagrupació única de competències i de saber, els parcs científics contribueixen a la implantació de l'espai europeu d'investigació en el teixit regional. Són, així, un element essencial del desenvolupament d'una economia del coneixement. [...] No obstant això, per a desenvolupar-se plenament han d'assegurar-se un lideratge poderós, un plantejament amb visió de futur i unes relacions eficients amb les universitats. En aquest punt, convé afavorir l'esperit empresarial, en particular al si de les pròpies universitats.»

Cap al parc científic

Fa dues setmanes, el Consell de Govern de la Universitat d'Alacant va ratificar per unanimitat els Estatuts del Parc Científic. Queda encara un llarg camí perquè siga una realitat, però estem fent els primers passos amb decisió i fermesa. A començament del mes de desembre, la Generalitat Valenciana, la Diputació d'Alacant, els ajuntaments d'Alacant i Sant Vicent del Raspeig, la Cambra de Comerç d'Alacant, la Confederació d'Empresaris de la Província d'Alacant, la Caja de Ahorros del Mediterráneo i Bancaixa, juntament amb la Universitat, arribàvem a un acord per a posar en marxa el Parc Científic d'Alacant. Obert a la participació de totes les institucions i amb diferents pols dispersos a la província, aquest Parc neix amb l'objectiu de crear un sistema de transferència de coneixements entre el sector universitari, la indústria basada en la innovació i les administracions públiques responsables.

Em sembla important compartir amb tots vosaltres aquestes reflexions, ja que a aquest repte en favor del futur de la nostra província estan cridats tots els sectors productius, totes les àrees de coneixement, tots els nostres investigadors, els nostres joves acabats d'egressar, les associacions empresarials, les organitzacions sindicals, els grups polítics... Jo tinc la més absoluta confiança que tots continuarem treballant amb ànim i responsabilitat, amb la qualitat i la calidesa humana que ens caracteritza, i amb l'obstinació de convertir els problemes i els desafiaments en oportunitats. Us assegure que el meu entusiasme no deixarà d'esperonar la vostra voluntat i estimular la vostra sensibilitat. Ens correspon ara, als universitaris, als responsables polítics i als actors econòmics i socials, a través d'accions concertades, decidides, constants, reflexives i innovadores, dibuixar aquest futur i encoratjador paisatge.

Les noves generacions han d'aprendre a moure's en un món cada vegada més complex i subjecte al canvi. Benvolguts estudiants avui guardonats aquí en representació de tots: el vostre entusiasme, les vostres legítimes ambicions han de ser percebudes per tots nosaltres per a incorporar-vos a la construcció d'un món millor. Un món millor on guanyem definitivament la batalla contra la fam de pa i de cultura, la intolerància i la injustícia social, a la nostra Comunitat, Espanya, Europa i el món.

Moltes gràcies.